

Turcizmi u hrvatskom jeziku

Kordeš, Ivančica

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:627972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)

PREDMET: HRVATSKI JEZIK

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivančica Kordeš

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Turcizmi u hrvatskom jeziku

MENTOR: Izv. prof. dr. sc. Đuro Blažeka

Zagreb, srpanj 2016.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. POVIJESNI PREGLED TURSKIH OSVAJANJA	4
3. RAZLIKA MEĐU POJMOVIMA „TURCIZAM“ I „ORIJENTALIZAM“	6
4. PRIMJERI TURCIZAMA IZ HRVATSKE USMENE KNJIŽEVNOSTI	8
5. PRIMJER KORIŠTENJA TURCIZAMA U HRVATSKOJ PISANOJ KNJIŽEVNOSTI	10
6. MALI RJEČNIK TURCIZAMA U HRVATSKOM JEZIKU	13
7. TURCIZMI U FRAZEMIMA HRVATSKIH GOVORA	24
8. ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	41

SAŽETAK

U ovom su radu prikazani turcizmi koji se koriste u hrvatskom jeziku. Turcizmi su riječi koje su u naš jezik preuzete iz turskog jezika, ili tek njegovim posredstvom, te su se u njemu udomaćile. U ovom je radu najprije prikazan kratak povijesni pregled turskih osvajanja gdje su istaknuti najvažniji događaji koji su obilježili hrvatsku povijest. U drugoj cjelini opisana je razlika među pojmovima „turcizam“ i „orijentalizam“ koju je važno znati jer tada znamo i pravo podrijetlo određene riječi. Treća cjelina sadrži dvije pjesme iz usmene književnosti koje sadrže turcizme te je ovdje i objašnjeno što je usmena književnost. U četvrtoj cjelini objašnjava se nastanak pisane književnosti i navodi se primjer pjesme iz hrvatske književnosti koja sadrži turcizam. Peta cjelina daje abecedni prikaz turcizama u hrvatskom jeziku s objašnjenjem značenja i primjerom korištenja u svakodnevnom govoru. Šesta cjelina bavi se turcizmima u frazemima dva hrvatska govora, kajkavskom i štokavskom, također s objašnjenjima značenja i primjerima za kajkavsko narječje.

SUMMARY

This work has shown turkish loanwords which are used in the croatian language. Turkish loanwords are words which are taken from turkish and which were assimilated in croatian language. First of all, this work shows historical view of turkish conquests with the most important events which marked croatian history. The second chapter describes differences between turkish and oriental loanwords. This is important to know because then we know the real source of the word. The third chapter contains two lyrics from oral literature which contains turkish loanwords and here is explained what is oral literature. In the fourth chapter is explained occurrence of written literature with an example from croatian literature. The fifth chapter contains turkish loanwords in croatian language in alphabetical order with explanations of meaning and examples of use in everyday speech. The sixth chapter is about turkish loanwods in the phraseological units of two croatian dialects, štokavian and kajkavian, with explanations of meaning and examples of use in kajkavian dialect.

1. UVOD

Hrvatski je jezik kroz povijest obogaćivan mnogim riječima različitog podrijetla, poput latinizama, germanizama, anglizama i orijentalizama. Mnoge riječi koje koristimo u svakodnevnom govoru i za njih mislimo kako su prave hrvatske riječi, zapravo svoje korijene „vuku“ iz nekog stranog jezika poput engleskog, njemačkog ili latinskog.

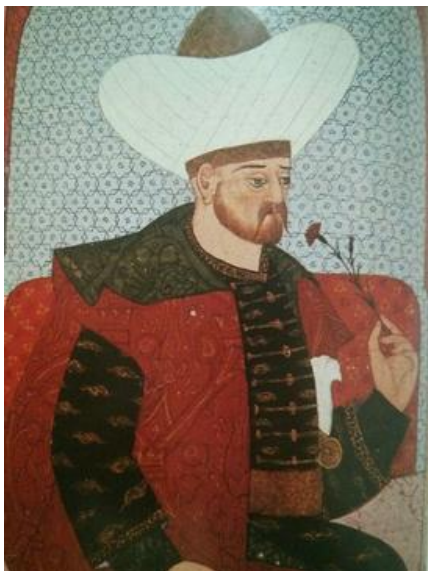
Za ovaj sam rad istraživala orijentalizme koje koristimo u našem jeziku, točnije turcizme. Turcizmi su riječi koje su u naš jezik došle u doba kada su Osmanlije prodirale prema zapadu.

2. POVIJESNI PREGLED TURSKIH OSVAJANJA

Na prostoru današnje Hrvatske kroz povijest su se povremeno nalazili mnogi narodi: Grci, Rimljani, Mlečani, Turci, Austrijanci, Mađari i mnogi drugi. Sukobljavajući se i mireći, medij njihove komunikacije uvijek je bio jezik, a svaki je od tih naroda za službeni jezik uzimao upravo svoj jezik.

Kada su Turci došli na balkanske prostore u XIV. stoljeću, započeo je snažan utjecaj turskoga jezika na jezike svih naroda bivše Jugoslavije. Dodirom Turaka s balkanskim stanovništvom počinje i snažan utjecaj Turaka na spomenute narode te je vladavina Turaka ostavila vidne tragove i u njihovim jezicima.

Krajem XIV. stoljeća sultan Bajezid I. (slika 1.) započeo je širenje osmanske države u Makedoniji, odakle su i započeli turski prodori prema zapadu te je ubrzo stanovništvo istočne Slavonije i Srijema bilo napadnuto i okupirano. Pobjedom kod Nikopolja u rujnu 1396. godine, sultan Bajezid I. (Yildirim) osigurao je turska osvajanja na Balkanu te je osmanska vojska mogla nesmetano prodrijeti u Vlašku, Srbiju i Bosnu, a onda preko njih i u Hrvatsku i Ugarsku.¹

Slika 1. Sultan Bajezid I.

---

¹ ACADEMIA,
https://www.academia.edu/3749487/POVIJEST_HRVATSKE_OD_15._DO_18._STOLJE%C4%86A_-_13053124-Ive-Mazuran (11.5.2016.)

Mehmed II. Dolazi na vlast 1451. godine. Ubrzo sam sebi dodaje nadimak „Fatih“, što znači „Osvajač“. Njegov je cilj bio osvajanje preostalog dijela Bizantskog Carstva. U svibnju 1453. godine osvaja Constantinopolis, bizantsku prijestolnicu, te mu mijenja ime u Istanbul. Istanbul tada postaje prijestolnica osmanskih vladara i države. Pod njegovom je vlašću 1463. godine osvojena Bosna, što je neposredno ugrozilo i Hrvatsku.

Hrvatska je krajem 16. stoljeća, pod sve jačima naletima osmanske vojske svedena na ostatke ostataka (reliquiae reliquiarum). Izgubila je dvoje trećine svojeg teritorija te više od polovice stanovništva.²

Sve je to ostavilo neizbrisive tragove u jeziku. Iako većina ljudi u Hrvatskoj ne govori turski, ipak se turcizmima koristi nesvjesno jer su se te riječi toliko utkale u duh našeg jezika da ih mnogi smatraju i pravim hrvatskim riječima.

---

² ACADEMIA,
https://www.academia.edu/3749487/POVIJEST_HRVATSKE_OD_15._DO_18._STOLJE%C4%86A_-_13053124-Ive-Mazuran (11.5.2016.)

3. RAZLIKA MEĐU POJMOVIMA „TURCIZAM“ I „ORIJENTALIZAM“

Turcizmi su riječi koje su u naš jezik dospjele iz turskog jezika. Međutim, ovdje se postavlja pitanje zašto neke od tih riječi nazivamo turcizmima, kad je njihovo stvarno porijeklo iz nekih drugih istočnih jezika, poput arapskoga ili perzijskoga. Stoga brojna literatura navodi termin „orijentalizmi“, kao riječi koje su u naš jezik dospjele iz nekog istočnog jezika. No, kako je većina orijentalizama u naš jezik dospjela posredstvom turskoga jezika, neki autori ih sve nazivaju turcizmima.

Dalibor Brozović u svom članku *Odoše Turci, ostaše turcizmi* navodi nekoliko skupina turcizama. Prva su skupina gotovo posve prihvaćene riječi u našem jeziku i za njih ne nalazimo pravu domaću zamjenu. To su riječi poput *bakar, boja, čarapa, sat, šećer, top*. Druga su skupina turcizmi koji označuju razne orijentalne i/ili islamske realije, poput *ajet* (označava rečenicu iz Kurana), *Bajram, baklava, džamija, sevdalinka* i još mnoge druge. Te riječi u našem jeziku koristimo kada govorimo o stvarima i pojavama koje one označuju. Najbrojnija je treća skupina. Riječi koje pripadaju toj skupini ne upotrebljavamo redovno u svakodnevnom govoru, već umjesto njih koristimo stilski neutralne domaće riječi, ali znamo da postoje turcizmi koji su njihove istoznačnice. Mnogi su hrvatski književnici koristili riječi poput *barjak* ili *sevdah*, zato što su željeli time nešto naglasiti ili im je baš ta riječ zatrebala kako bi je rimali.³

Abdulah Škaljić navodi kako je zasigurno i prije osmanskog prodora na Balkan bilo utjecaja turskoga jezika na jezike naroda na Balkanu. Primjerice, Avari u Panonskoj nizini u dodiru s balkanskim stanovništvom, morali su ostaviti traga i u njihovim jezicima. Međutim, potvrđuje kako je pravi utjecaj stigao s Osmanlijama prilikom njihovih osvajanja tih prostora. Do pojave i širenja turcizama došlo je zbog toga jer su Osmanlije sa sobom donijele, u ovim krajevima dotad nepoznat svijet. Njihova administracija sastoji se od mnogo pojmova koji su već tada imali svoje nazive, a islamska kultura neke vrlo specifične običaje. Zato su za te pojmove preuzete turske riječi, ili točnije, riječ je preuzeta iz turskoga jezika i prilagođena duhu i gramatici našega jezika. Širenju tih riječi doprinjeli

---

³ Matica Hrvatska,

<http://www.matica.hr/vijenac/173/Odo%C5%A1e%20Turci,%20osta%C5%A1e%20turcizmi/> (1.6.2016.)

su i muslimani ovog područja koji su se školovali u Carigradu, ali i narodne pjesme (epske i lirске), koje su pune riječi istočnoga podrijetla, a zabilježene su i sačuvane kao omiljena usmena tradicija. Preko generacija školovanih u Carigradu, turcizmi su sve više i više ulazili u naš jezik te su se tako s vremenom u njemu i udomaćili.⁴

Škaljić također navodi nekoliko skupina turcizama u našem jeziku jer, kako navodi, nemaju sve riječi istu vrijednost i isti značaj u našem jeziku. U prvu skupinu svrstava, kao i Brozović, potpuno udomaćene riječi, no tu skupinu dijeli na dvije podskupine. Prva su podskupina riječi koje uopće nemaju zamjenu u našem jeziku: *bakar, noja, bubreg, čekić, čelik, čizma, duhan, džep, đon, jorgovan, kalup, katran, kula, kutija, leš, limun, majmun, pamuk, papuče, rakija, sapun, sat, šator, šećer, tambura, top, tulipan, zanat*. Tu su još i nazivi za razna jela (*pita, baklava, burek*), pića (*kava*), voće (*dud*), odjevni predmeti i obuća (*dimije, nanule*), suđe (*džezva, tepsija*), muzičke instrumente (*tambura*) te nazivi za konje i konjsku opremu, oružje, stari zanatski i trgovački izrazi.

Druga su podskupina riječi kojima se može naći zamjena u našem jeziku, no ta zamjena nije općenito usvojena. To su riječi: *alat, barut, bašta, čoban, ergela, jastuk, juriš, kajmak, kavez, kusur, marama, miraz, para, sandale, sanduk, šegrt, torba*.

U drugu skupinu Škaljić svrstava udomaćene riječi u narodnom govoru koje se koriste i u književnom jeziku. To su na primjer: *barjak, bunar, čorav, đubre, hajduk, kapija, kopča*.

Treću skupinu čine riječi koje se vrlo često upotrebljavaju u svakidašnjem govoru, dok se u književnom jeziku upotrebljavaju samo kada se nešto želi istaknuti s određenim ciljem, ako se želi dočarati kakav događaj iz prošlosti, ako se nešto ironizira ili se želi naglasiti. To su riječi: *avlija, dušman, kubura, sokak, hajvan, nišan, ortak, pendžer, inat, veresija, dućan, hamajlija*.

U četvrtu skupinu svrstava riječi koje su vezane za pojedine pokrajine ili narječja, u petu turcizme koji se nalaze samo u narodnim pjesmama, a šestu skupinu čine turcizmi koji se odnose na vjerski život i običaje te pozdrave i izraze muslimana. U posljednju skupinu spadaju i muslimanska vlastita imena.⁵

---

⁴ Škaljić, Abdulah (1966.) Kako su turcizmi nastali, ko ih je širio (11 - 13), Sarajevo, Svjetlost

⁵ Škaljić, Abdulah (1966.) Klasifikacija i podjela turcizama (13 - 16), Sarajevo, Svjetlost

4. PRIMJERI TURCIZAMA IZ HRVATSKE USMENE KNJIŽEVNOSTI

Književnost nam svjedoči o životu ljudi, naroda i čovječanstva. Kao najstarija vrsta književnosti, ističe se usmena književnost i ona je najdugotrajnija vrsta književnosti. Postojala je još i prije pojave pisma, prenosila se s koljena na koljeno i tradicija je pisanoj književnosti. Kao što je u ovom radu i prije navedeno, jedan od načina prenošenja turcizama u naš jezik vršio se preko usmene lirske i epske pjesme i živi još dan danas. U svojem je djelu „Hrvatska usmena književnost Bosne i Hercegovine – lirika, epika, retorika“ Marko Dragić sakupio vrlo velik broj takvih pjesama, koje su zabilježene prema sjećanju hrvatskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. Te pjesme svedoče o nekim prošlim događajima, neke su posvećene povijesnim događanjima na ovim prostorima, neke proizlaze iz vjerskih običaja, neke iz pučkih legendi, dok su neke nastale kao svjedočanstvo običaja vezanih uz zaljublivanje, prošnju djevojaka te vjenčanje. Kao primjere navela sam dvije lirske pjesme, romance. To su „*Rod rodila šarenika jabuka*“ i „*Bolje slijepa nego odveć lijepa*“. U pjesmama sam istaknula turcizme i navela njihovo značenje.

Rod rodila šarenika jabuka

Rod rodila šarenika jabuka,

ba, ba, ba, ba,

rod rodila šarenika jabuka,

rod rodila šarenika jabuka,

od roda se savijala do zemlje.

Ja za grane, brdu grane, jadan ja!

*Ja uzjaha dobra konja **alata**,*

pa ja odoh svojoj dragoj na vrata

kad mi draga zdesnu stranu kanata,

*poljubim je s desnu stranu **solufa**,*

ona mene sljevu stranu kraj srca –

*ostade mi živa rana kraj srca.
Ostan' s Bogom, moja zbojska ružice!
Dosti sam te za kalpakom nosio,
nijesam ti ni **gondžeta** slomio.⁶*

- **alat** (tur. halat) – crveni konj
- **soluf** – uvojak, pramen kose pušten niz lice
- **gondže** – pupoljak ili čaška cvijeta, pren. nešto drago, milo, lijepo

Bolje slijepa nego odveć lijepa

*Sinoć Ivo iz **čaršije** dojde.
Svoju seku na **avliji** najde:
„Moja seko, ne bila mi živa!
Do dvi su se guje zavadile,
Do dvi guje, do dvi **age** careve;
Jal se kolji, jal u more skači!“ –
Ode Ivo natrag u čaršiju,
Seka ide u gornje odaje,
Pa uzima svoj vezeni **jagluk**,
Pa ga meće sebi na nidarce:
„Lezi doli, moj vezeni jagluk,
Naskoro ćeš sa mnom putovati!“
Pa iznosi svijetlo odilo,*

---

⁶ Dragić, Marko (2006.) Romance (172 – 173), Sarajevo, Matica hrvatska u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo

*Pa zažeže oni u avliji.
Dim se vije nebu u oblake,
A zlato se u **tope** saliva.
Ona ide k zelenomu moru,
Pa zavija svoje oči crne;
„Jesus!“ – reče, pa u more kleče.⁷*

- **čaršija** (perz. čehar su, tur. čaršu) – tržnica, sajam; poslovni, trgovački dio grada
- **avlija** – kućno dvorište ograđeno zidom
- **jagluk** – duguljast rubac, na jednom rubu izvezen zlatom
- **top** – oružje

5. PRIMJER KORIŠTENJA TURCIZAMA U HRVATSKOJ PISANOJ KNJIŽEVNOSTI

S pojavom pisma, dolazi i zapisivanje književnosti. Književnici, ili tek zapisivači usmene književnosti, mogli su zabilježiti sve što se do tada prenosilo s koljena na koljeno i tako to ostaviti budućim naraštajima neizmjenjeno, jer je poznato da su se usmenim prenošenjem neki elementi oduzimali, a neki dodavali. Kao primjer hrvatske lirske pjesme u kojoj se javlja turcizam navela sam pjesmu Antuna Gustava Matoša „Jednoj i jedinoj“. To je ljubavna pjesma, zasigurno posvećena pjesniku vrlo bliskoj osobi. Antun Gustav Matoš je hrvatski književnik iz razdoblja moderne, rodom iz Srijema.

Vjerujem kako je u ovoj pjesmi pjesnik turcizmom „pendžer“ želio nešto naglasiti, no smatram kako je vrlo vješto stranu riječ iskoristio za rimovanje.

---

⁷ Dragić, Marko (2006.) Romance (184 - 185), Sarajevo, Matica hrvatska u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo

Jednoj i jedinoj

Antun Gustav Matoš

*O, ti si sreća, ti si muzika,
Dušom mi tvojom zvoni duša sva,
Ti si moj mir i crna zjenica,
Ti si moj ponos, tužna zvjezdica
Na kapi moje mudre ludosti,
Što draži bika školske mudrosti.*

*U sjeni tvojoj cvatu moji sni,
Seleno sjetna tisih večeri!
Ti si moj tamjan, kalež, molitva,
Ti si mi sunce, te mi život sja
Od svjetla tvoga kao rosica
Kad jutrom suzi: — Zdravo, Zorica!*

*O, ti si uzdah, suza, arija,
Sutona pustih Zdrava Marija,
Ti si Helena, Psiha, Venera,
Lasta i bršljan moga **pendžera**,
Gdje gledam rujne ruže mladosti
Kad dišu pelin tužnih radosti.*

*O, dođi, priđi, dobra dušice,
Daruj mi tvoje dječje ručice,
Budi mi jastuk brižne majčice,
Budi mi milost mlađe sestrice,
Kad padnem survan, pljuvan, umoran,
Jer svijet je, dušo, cinik sumoran.*

O, ti si život, ti si muzika,

*Tvojom mi dušom plače duša sva,
Suzo i muzo, slatka arijo,
Trudova mojih Zdrava Marijo!
O, ti si miris drugih cvjetova
I sjena, jeka drugih svjetova!*⁸

- **pendžer** – prozor

---

⁸ IMPERO DIGITALNE KNJIGE.COM, <http://www.digitalne-knjige.com/agm.php> (8.6.2016.)

6. MALI RJEČNIK TURCIZAMA U HRVATSKOM JEZIKU

A

argumentacija - ono čime se argumentira, potkrjepljuje neku tvrdnju, obrazloženje kao cjelina.

„Donesi svu potrebnu argumentaciju.“

B

bajati - govorenjem posebne magične ili tabu – riječi i izvođenjem određenih rituala, od nekog tjerati bolest, ili na njega navoditi bolest; može značiti uputa nekome da ne priča besmislice; nekad su bajali kad se na Badnje večer unosila slama u kuću.

„Nemoj bajati bezveze!“

bakar – vrsta metala, kemijski element.

„Trebamo kupiti bakrene cijevi.“

baklava – vrsta tradicionalnog kolača u obliku romba koji se pravi od posebnog tijesta i oraha, peče se, a potom se zalijeva slatkom vodom.

„Kod nje sam jela najbolju baklavu ikad.“

barem – bar, makar, ako ništa drugo.

„Donesi barem nešto.“

batak – but kod životinja; u prenesenom značenju ženske noge.

„Najviše volim jesti batak i krilo.“

„Koje batke ima!“

bazditi – ispuštati neugodan miris.

„Bazdio je po alkoholu.“

bazga – biljka bijelih cvjetova.

„Idemo brati bazgu da napravimo sok.“

bekrija – onaj koji se često odaje veselju i pjesmi; pijanica.

„Oduvijek je bio bekrija.“

biser – okruglo sedefasto zrno koje se stvara u ljušturi nekih vrsta školjki i koje se upotrebljava kao nakit.

„Kupio joj je prekrasnu bisernu ogrlicu.“

bubreg – unutarnji organ kojem je funkcija lučenje mokraće.

„Strašno me bole bubrezi!“

budala – osoba koja postupa ili govori nerazumno i glupo te time izaziva podsmjeh drugih.

„Nemoj raspravljati s budalom.“

budalaština – postupak budale i rezultat njegovog postupka.

„Dosta mi je njega i njegovih budalaština!“

bunar – zdenac, cilindrično iskopana duboka, uska jama za skupljanje i uzimanje podzemne pitke vode.

„Najbolja je voda iz bunara.“

burek – pita od mesa sa različitim načinima pripremanja i različitim formama i oblikom.

„Uzet ću pauzu i pojesti burek.“

C

cicija – škrtac

„Nemoj biti cicija.“

Č

čaj – aromatičan napitak.

„Pijte puno čaja.“

čamac – manji ploveći otvoreni ili poluotvoreni objekt, najčešće od drveta.

„Nikad nisam plovila čamcem.“

čarape – odjeća od pletene vune ili pamuka koja sa navlači na noge.

„Kupio je nove čarape.“

čekić – vrsta alata od željeza ili drveta, najčešće nasađen na drvenu dršku.

„Trebam čekić da zabijem čavao.“

čelik – željezo velike tvrdoće koje se dobije posebnim postupkom uz dodatak ugljika, sumpora i fosfora.

„Postavili su čeličnu konstrukciju.“

čičak – vrsta biljke čiji je okrugli plod obložen gustim iglicama koje se lako zakače na životinjsko krzno, odjeću, kosu i sl.

„Pun je čičaka.“

čizma – vrsta obuće

„Ove su čizme vrlo jeftine.“

čoban – onaj koji čuva stoku na pašnjaku, pastir.

„Čoban čuva ovce.“

Ć

ćela – mjesto na glavi kojeg je otpala kosa.

„Ćela mu se sjaji.“

ćevap – vrsta jela.

„Pojela sam odlične ćevape.“

ćilim – prostirać istkan od vune s raznovrsnim šarama.

„Prostrijeli su ćilim po cijeloj prostoriji.“

ćošak – kut, ugao.

„Stjerali su ga u kut.“

ćufte – vrsta jela

„Moja baka pravi najbolje ćufte.“

ćup – duboka glinena posuda s dvije ručke sa strane, s uskim dnom, širenjem i ponovnim sužavanjem prema otvoru.

„Nekad se u ćupu čuvalo ulje.“

D

dimije – ženske široke hlače čije se nogavice vežu ispod koljena.

„Dobro joj stoje one dimije.“

dućan – mjesto gdje se nešto prodaje i kupuje, trgovina.

„Moram u dućan po kruh.“

dud – listopadno drvo i njegovi jestivi slatki plodovi, murva.

„Ove je godine dud dobro rodio.“

dugme – okrugla pločica od metala ili plastike, a služi za zakopčavanje odjeće.

„Trebam prišiti dugme.“

durati – ustrajno podnositi životne teškoće, podnositi velike napore.

„Već godinama to dura u sebi.“

dušman – ljuti, zakleti neprijatelj, onaj koji radi da uništi, istrijebi.

„Oduvijek je to bio naš ljuti dušmanin.“

DŽ

džaba – ono što je besplatno; vrlo jeftino; bez nekog razloga.

„Čizme su stvarno džabe, sutra ću ih i ja kupiti.“

„Džaba govorio ili ne govorio.“

džamija – islamska bogomolja.

„Ondje su izgrađene prekrasne džamije.“

džep – ušiveni ili našiveni dio na odjevnom predmetu, predviđen za ukras ili za stavljanje sitnih stvari.

„Stavi to u džep.“

džezva – posuda s drškom posebnog obika koja služi za kuhanje kave.

„Stavi vodu u džezvu.“

džumbus – veselje, zabava, šala; nered.

„Moram pospremiti sobu, sva je u džumbusu.“

Đ

đon – donji dio cipele koji pokriva taban.

„Odljepio joj se đon.“

đubre – stajsko gnojivo; pokvaren i loš čovjek.

„Stvarno je pravo muško đubre!“

F

fenjer – petrolejska svjetiljka u obliku zastakljene kutije.

„Upali fenjer.“

fitilj – pamučna traka u petrolejskoj lampi, žižak,

„Zapali taj fitilj.“

H

hajduk – najčešće prefrgan, lukav čovjek sa kojim je teško izaći na kraj.

„Taj ti je hajduk težak.“

hajvan – domaća životinja, stoka. Preneseno značenje: blesav, mahnit čovjek, glupav, magarčina.

„Koji je to hajvan.“

hajvar (ajvar) – zimska salata od mljeven paprike i patlidžana koja se pravi za zimnicu.

„Ove smo godine napravili izvrstan ajvar.“

hambar – poseban prostor, objekt u sastavu domaćinstva, spremište na kojem se drže žitarice nakon žetve ili berbe.

„Sve smo pospremili u hambar prije kiše.“

hašiš – vrsta indijske konoplje; vrsta opojnog sredstva; narkotika koji se pravi od ove konoplje.

„Ovaj hašiš je zaludio mlade.“

I

inat – namjerno postupanje protiv volje nekog drugog, upornost u protivljenju; prkos. Inatiti se.

„U zadnje vrijeme samo se inati.“

Islam – svjetska religija koju je u VII vijeku u Arabiji osnovao Muhamed a.s., a koja je izložena u Kuranu; muslimanska vjera.

J

jastuk – platenena vreća s četiri ugla napunjena različitim mekim materijalima na kojoj je smještena glava za vrijeme spavanja ili ležanja.

„Kupit ću novi jastuk.“

jogurt – vrsta kiselog mlijeka, ukiseljenog.

„Popit ću malo jogurta.“

juriš – brzi, nagli i neočekivani napad na neprijatelja; navala, napad, nasrtaj.

„Zbog te je svađe nastao živi juriš, jedva sam živu glavu izvukao.“

K

Kaiš, kajiš – remen.

„Dodaj mi taj crni kajiš.“

kajmak – skorup, mliječni proizvod koji se dobije iskuhavanjem kravljeg ili ovčijeg mlijeka.

„Stavi mi malo tog kajmaka.“

kava – napitak.

„Dan uvijek započnem ispijanjem kave.“

kavana – objekat gdje se pije kava, ali također gdje se pije i alkohol.

„Dođi u kavanu da popijemo pivu.“

kesa – vreća, torba, papirna vrećica.

„Stavi mi to u veliku kesu.“

kičma – leđa, hrbat.

„Ovih me dana jako boli kičma.“

kila – mjera za težinu, stara mjera za žito.

„Udebljala se i sad ima preko 100 kila.“

kreč – bijela boja za bojanje; krečenje.

„Cijeli je zid požutio, moramo okrečiti.“

Kuran – muslimanska sveta knjiga koja sadrži Božju objavu.

kusur – sitni novac koji se vraća onom tko plaća krupnim novcem.

„A gdje je moj kusur?“

L

lepeza – mahalica, hladilica.

„Baš je vruće, treba mi lepeza da se rashladim.“

limun – limunada, voće.

„Ove godine limun je slabo rodio.“

lula – pribor za pušenje duhana.

„Moj je djed uvijek pušio lulu.“

M

mangup – vragolan, besposličar.

„Koji si ti mangup!“

musaka – povrće pripremljeno za jelo s prženim mesom.

„Nitko ne pravi bolju musaku od mog supruga.“

musliman – pripadnik islama, vjernik.

N

nar – pitomi šipak.

„Ove godine nar je odličan.“

naranča – voće.

„Kupila sam naranče i jabuke.“

P

pamuk – mekano vlakno.

„Kupujem samo pamučno rublje.“

papuča – vrsta plitke otvorene kožne obuće.

„Kupila sam udobne papuče.“

para – novac.

„Koliko ti je para ostalo?“

paravan – zaklon.

„Na plažu su postavili paravan da se možemo presvući.“

pekmez – kuhani voćni sok, đem.

„Ovaj je pekmez ispao presladak.“

R

rusvaj – lom, bruka.

„Koji ću rusvaj napraviti!“

S

sat - ura.

„Koliko je sati?“

sandale – vrsta obuće.

„Super joj stoje nove sandale.“

sanduk – drveni kovčeg, škrinja.

„U sanduk sam stavila voće.“

sarma – vrsta jela; mljeveno meso zamotano u kiseli kupus.

„Sarma ti je odlična!“

Š

šamar – pljuska.

„Priljepio mu je jedan dobar šamar.“

šećer – zaslađivač.

„U kavu uvijek stavljam dvije žličice šećera.“

T

taban – donja strana stopala.

„Tabani me bole.“

tambura – glazbeni instrument sa žicama.

„Njegov otac odlično svira tamburu.“

tava – plitka posuda s dugom drškom.

„Potrebno je dobro zagrijati tavu pa staviti meso.“

tepsija – veliki okrugla posuda za pitu.

„Najbolja mi je pita iz ove tepsije.“

torba – vreća koja se nosi na ramenu.

„Kupit ću novu torbu.“

tulipan – cvijet, vrsta cvijeta.

„Vidjela sam tamo mnogo prekrasnih tulipana.“

V

veresija – kupnja ili prodaja na kredit.

„Kod njega ništa ne ide na veresiju.“

Z

zanat – rad, obrt.

„Koji si zanat završio?“

7. TURCIZMI U FRAZEMIMA HRVATSKIH GOVORA

U članku "Turcizmi u frazemima hrvatskih govora", autorice Silvana Vranić i Sanja Zubčić prikazuju rezultate istraživanja turcizama u frazemima čakavskih, kajkavskih i štokavskih hrvatskih govora. U ovom ću radu prikazati turcizme u frazemima štokavskog i kajkavskog narječja, a primjere ću navoditi samo za kajkavsko narječje.

Od svih je frazema izdvojeno ukupno njih 18 koji se potvrđuju u svim narječjima. To su: *badava/badaf, baždaren, beg/bek, bubeg, budala, bunar/bunarić, Čifut, ćorav/ćorav, džep/žepa, džigerica/đigerice, kalup, kesa, konak/kunak, para, tambura, top, torba, tur.*⁹

BADAVA / BADAF

Štokavski govori

za badava / badave = besplatno, ali i uzaludno

Kajkavski govori

za badaf = besplatno

„Za badaf ti to kad se ne trsi.“

BAŽDAREN / BAŽDARJEN

Štokavski govori

bit (dobro) baždaren = moći popiti veću količinu alkohola bez vidljivih posljedica

Kajkavski govori

biti (dobro) baždarjen = moći popiti veću količinu alkohola bez vidljivih posljedica

„Bez brige, tefti je dobro baždajen.“

---

⁹ Vranić, S., Zubčić, S. (2013.) Turcizmi u frazemima hrvatskih govora, *Filologija*, 60 (103 - 140)

BEG / BEK

Štokavski govori

nije beg cicija = nije tko škrt, o nekom tko se smatra velikodušnim čovjekom; često u nadmetanju tko će više potrošiti ili tko će platiti račun

živit (bit) ka beg = živjeti dobro, u obilju (ka grof / kralj / lord)

Kajkavski govori

živet ko bek na gmajne = 1. živjeti bezbrižno; 2. živjeti oviseći o drugima

„*Odnavek živi kak bek na gmajne.*“

BUBREG / BUBRIG

Štokavski govori

boli bubrig koga za što = nije koga briga za što

dobit u bubrige = dobiti batine

ka kad si mi od bubriga = nisi, ali kao da jesi dobar, spretan, pošten i sl.

lipo (slabo) je komu ka bubrigu u loju = jako je dobro komu

živit ka bubrig u loju = jako je dobro komu

živjeti ko bubreg u loju = dobro živjeti u obilju

Kajkavski govori

poravnati bubrege = istući

„*Dojdi sim da ti poravnam bubrege.*“

živeti kak bubreg v loju = dobro, bogato živjeti, uživati u blagostanju

„*Nišť ga nije briga, živi kak bubreg v loju.*“

BUDALA

Štokavski govori

glumit budalu = praviti se lud

praviti budalu od sebe = praviti se lud

praviti se budala = glumiti nerazumijevanje

Kajkavski govori

zanja budala = 1. onaj koji je potpuno neobaviješten o čemu; 2. onaj koji je glup po mišljenju drugih

„Tam su ga deli kak zanju budalu.“

BUNAR / BUNARIĆ

Štokavski govori

divanit/govoriti ka iz bunara = imati dubok glas

bacati ko u bunar = izricanje nemogućnosti da se nešto napuni, da se nekoga zasiti (na primjer, netko jede toliko mnogo kao da „ubacuje u bunar“)

Kajkavski govori

biti kaj plitki bunarić = biti ograničen

„On ti je isto kaj plitki bunarić.“

ČIFUT

Štokavski govori

pušiti ka Čifut/Turčin = neprestano pušiti

Kajkavski govori

pušiti kak čifut = puno pušiti

„Tef ti puši kak čifut.“

smrdeti kak čifut = jako smrdjeti

„Ta se sto let ne oprala, smrdi kak čifut!“

ĆORAV

Štokavski govori

ka ćorava (slipa) kokoš/koka = slučajno naći

ponašat se ka ćorava kokoš = biti zbunjen, nespretan

manit se ćorava posla = raditi pošteno; ne treba se nečim bezizglednim ili besmisenim baviti

trevilo mu ka i ćoravoj kokoši zrno = kaže se kad tko slučajno dobro što napravi, kad mu se posreći

gluvu ne šapćí, ćoravu ne namiguj

Kajkavski govori

íti kak ćorava kokoš = ne gledati kuda se ide

„Sam ide, kak ćorava kokoš.“

piknoti kak ćorava kokoš zrno = slučajno naći

„Piknol je to kak ćorava kokoš zrno.“

DŽEP / ŽEPA

Štokavski govori

bit brz na džepu = biti rastrošan, ne biti škrt

bit duboka džepa = biti jako bogat

bit plitkog džepa = nemati novaca, biti siromašan

bit prazni džepova = nemati novaca, biti siromašan

bit spor na džepu = biti škrt

bit tankog džepa = nemati novacam biti siromašan

imat šuplje džepove = biti pretjerano rastrošan

džep pušta komu = rastrošan je tko

imat u džepu gušćerice = biti škrt

ni u džep ni iz džepa komu = svejedno je komu, nije čiji problem, nema od toga ni štete ni koristi

poznavat (znat) ka svoj džep koga/što = dobro poznavati koga/što, znati sve o komu/čemu

napet ko špaga u džepu = opušten i nekoncentriran (podrugljivo)

Kajkavski govori

deti ruke v žep = besposličariti, ništa ne raditi

„Del je ruke v žep i baš ga briga!“

držati ruke v žepu = besposličariti, ništa ne raditi

„Furt tu stoji i drži ruke v žepu!“

imeti glibokega žepa = 1. biti škrt; 2. biti bogat

„Ona gleda samo one glibokega žepa.“

imeti plitkoga žepa = biti siromašan, imati malo novaca

„Ve sam malo plitkoga žepa.“

neje za sačiji žep = ne može to svatko sebi priuštiti, ne može to svatko kupiti

„Lepo je to, ali je ne za sačiji žep.“

ni v žep ni z žepa = svejedno je komu, nema ni koristi ni štete

„Baš me briga, meni ni v žep ni z žepa.“

poznati kak svojega žepa koga = dobro poznavati koga

„Znam ga kak svojega žepa.“

v žep bi del koga = mali je tko

„Tak je sitna, v žep bi ju del.“

žepi nesu braća komu = svatko raspolaže svojim novcem, imovinom

„Pusti ti to, žepi si nesu braća.“

vudriti po žepu = oglobiti, novčano kazniti

„Borme su nas lepo vudrili po žepu.“

dobiti po žepu = imati velike troškove, novčane izdatke

„Zakon se premenil i mi smo dobili po žepu.“

napuniti žepe = primiti, dobiti novac; obogatiti se

„Napunili su svoje žepe i nestali.“

DŽIGERICA / ĐIGERICE

Štokavski govori

iščupat ću ti džigericu = /prijetnja/

gleda ka' mačka u džigericu = čeznutljivo gleda u nešto

Kajkavski govori

iti na đigerice komu = dosađivati komu, uzrujavati, živcirati koga, biti nepodnošljiv komu

„Stalno je klampala, već mi je išla na đigerice.“

KALUP

Štokavski govori

na isti kalup napravljen / stvoren = jednak

Kajkavski govori

na isti kalup = jednak (općenito i građom)

„*Se ti je to na isti kalup.*“

ne mreš čoveka v kalup deti = svaki je čovjek unikatan

KESA

Štokavski govori

odrešit kesu = dobro platiti

imati duboku kesu = imati puno novca

maznit koga po kesi = uzeti komu veću svotu novca

imat praznu kesu = ne imati novaca

kec, kec, kume, izgore/izgori ti kesa = uzvik kumu da baca sitan novac nakon svadbe u crkvi

Kajkavski govori

bled kak sirna kesa = jako blijed

„*Dok sam ju zadnji put vidla bial je bleđa kak sirna kesa.*“

držati kesu z nofci = raspolagati, upravljati novcima

„*On baš zna kak držati kesu z nofci.*“

razvezati kesu = platiti, dati novac

„*Lepoga su ti dara kupili, baš su razvezali kesu.*“

žmikati kak sirnu kesu koga = strogo, nemilosrdno postupati

„Njega su bokca tam žmikali kak sirnu kesu.“

zaštreknuti kesu = postati škrt

„Se je bilo dobro doke je ne zaštreknul kesu.“

vudriti koga po kesi = novčano kazniti

„Čudaj je to platil, dobro su ga vidrili po kesi.“

puna kesa = obilje

„Ne boj se za njih, imaju oni pune kese.“

KONAK / KUNAK

Štokavski govori

pričat (divanit) Markove konake = opširno, dugo i dosadno pričati

spremti kunak = završiti sve dnevne vanjske poslove

Kajkavski govori

pripvedati Markove konake = govoriti nevjerojatne stvari, govoriti neistinu

„Pa kaj mu veruješ, znaš da pripoveda Markove konake.“

PARA

Štokavski govori

čuvat pare u bičvi = skupljati novce kod kuće

imat para ko žaba dlaka = uopće nemati novaca

imat para ka blata = imati puno novaca

koliko para toliko muzike = koliko daš, toliko ćeš i dobiti

ležat na paran = biti jako bogat

ne vridi ni pet para // ne vridi ni prebijene pare // ne vridi ni po pare = nimalo, ništa ne vrijedi

nema ti para nešto ničime ne može biti plaćeno

nemat pare ni dinara = nemati novaca

pun para ka šipak zrna = bogat

srbe ga pare = olako troši novac

bodu mu se pare u džepu = lakoumno troši novac

pun je para ko govno vitamina = nema imalo novca

tvrd na pari = vrlo štedljiv, škrt

padaju mu pare s neba = lako dobiva novac

izbit koju paru = zaraditi nešto novaca

znati koga ko staru paru = dobro poznavati koga

dobit koga za pare = podmititi koga

para vrti tamo di burgija neće = novcem se može sve postići

masne pare = puno novaca

svoji je para vridan = ne vrijedi onoliko koliko ima

Kajkavski govori

ne imeti ni prebite pare = nemati novaca, biti sasvim bez novaca

„Nebrem ti posuditi nikaj, nemam ni prebite pare.“

ne vredi ni pet para = nimalo, ništa ne vrijedi

„To moremo hititi, ne vredi ni pet para.“

prebita para = bezvrijedno

biti bez pare = ostati bez novaca

„Ostal sam bez para.“

TAMBURA

Štokavski govori

dobit po tamburi = dobiti batine, dobiti udarac po glavi

dobit po tamburi = dobiti po glavi

Kajkavski govori

dobiti po tamburi = dobiti udarac u glavu, biti istučen

„Rival je nosa de mu nije mesto pak je dobil po tamburi.“

tamburati da se praši = svirati glasno i sa zanosom

„Dečki su za deset, tamburaju da se se praši.“

TOP

Štokavski govori

glup (tvrđ) ka top = jako glup

gluv ka top = jako gluh

ne bi svi topi probudili koga = čvrsto tko spava

spavat ka top = čvrsto spavati

u top metnit (staviti) koga = kazniti, uništiti koga

Kajkavski govori

da topi pucaju, nebi zbudili koga = čvrsto i duboko spava tko, ništa ga ne može probuditi

„Jaaaj, ona ti spi, da topi pucaju, nebi ju zbudili.“

glup kak top = jako glup

„Nebreš s njim na kraj, glup je kak top!“

zaspati/spati kak top = čvrsto spavati

„Dok si legnem, zaspal bum kak top.“

gluhi kak top = potpuno gluh

„Ništ ne čuje, gluha je kak top.“

kak z topa = naglo, bez oklijevanja, razmišljanja

„Nekaj sam ju pital, a ona kak z topa zleti van z hiže.“

TORBA

Štokavski govori

bogat kak siromaška torba = siromašan

dvoga, troga, puna torba = torba napunjena svim i svačim, sve pomiješano

Kajkavski govori

opasti (skočiti) vragu z torbe = biti snalažljiv, spretan; vragolast, živahan; zločest

„Ne znam na koga je to dete, tak je ko da je opal vragu z torbe.“

prazna torba je teška = sirotinju je teško podnositi

nesti glavu v torbi = biti u smrtnoj opasnosti

„On se igra z ognjem i stalno nese glavu v torbi.“

nametati torbo = dobro se, obilno najesti

„Grah je bil dober, baš sam si nametal torbo.“

ti božo torbo = psovka

TUR

Štokavski govori

isprašiti komu tur = istući koga

razdriti noge do tura (obilazeći) = morati mnogo i dugotrajno hodati

vrzmat se ko prdac u turu = biti uznemiren, nestrpljiv

Kajkavski govori

koturati se kak pezdec po turu = motati se, biti dosadan

„Daj se mekni, nej mi se furt motati kak pezdec po turu.“

dobit po turu = dobiti batina

„Ako nebuš dober, dobil buš po turu.“

tura naprašit = dobiti batina

stari japa s turom klapa = rugalica

zeti mero po turu = istući koga po stražnjici

Turcizam *bubreg/bubrig* kao dio frazema *živjeti kao bubreg u loju* u značenju 'živjeti jako dobro' u raznim je inačicama prisutan i u štokavskom i u kajkavskom govoru, dok je samo u štokavskim govorima prisutan frazem *prodavat muda pod bubrege*.

Mnogi su frazemi sa sastavnicom *džep/žepa* prisutni u oba narječja. Istraživanje je potvrdilo da u kajkavskim govorima čest frazem *držati ruke v žepu* u značenju 'besposličariti', dok isti nije zabilježen u štokavskim govorima, što ne mora značiti da se ne koristi. Svima je zajednički frazem *prazna kesa* u značenju 'bez novaca'.

U novoštokavskim se ikavskim govorima koristi i frazem *isprašiti komu tur*, koji u varaždinskom kajkavskom govoru imaostvaraj *naprašit komu tura*. Međutim, u nekim je kajkavskim govorima čest izraz *motati se (koturati se) kak pezdec po (v) riti (turu)* = motati se, biti dosadan.

Leksem *konak/kunak* potvrđen je u frazemu *pričat/divanit/pripovidat/povedat/pripovedati Markove konake* u značenju 'mnogo, dugo i dosadno pričati'. Sadrži ga i frazem *spremti/redit/zaredit konak* u značenju 'timariti stoku, pripremati ogrijev i obavljati kućanske poslove prije noćnog počinaka', a on je zabilježen samo u ličkim govorima.

Turcizam *parasastavnica* je brojnih frazema u našem jeziku. Frazem *ne imat ni prebite pare* ovjeren je i u štokavskim i u kajkavskim govorima. Turcizam *tambura* zajednički je oboma narječjima u frazemu *dobiti po tamburi* ili *dobit po tamburi*. Leksem *ćorav/ćorav* zabilježen je u štokavskim i kajkavskim govorima u značenju 'slučajno naći', dok se samo u štokavskim govorima ovjerava i frazem *ostavit se/manit se ćorava posla* koji u ovom istraživanju nije zabilježen u kajkavskim govorima.

Turcizam *top* usvojenica je potvrđena u oba govora koja redovito funkcionira kao intenzifikator u poredbenim frazemima jer pojačava značenje sastavnice A. Tako, na primjer, u novoštokavskom ikavskom *spavat ka top* znači 'čvrsto zaspati/spavati'. Jednaku funkciju ima i turcizam *Čifut* s primarno pejorativnim značenjem 'Židov', a ostvaruje se u poredbenim frazemima uz glagole u značenju 'pušiti', 'biti', 'smrdjeti' i 'psovati'. Dakle, ovaj turcizam u ovim govorima upotrebljava se uglavnom s negativnom konotacijom.

Turcizam *torba* ovjeren je u kajkavskom frazemu *nesti glavu v torbi*, dok u štokavskim govorima taj frazem nije zabilježen, ali se smatra da se i u njima koristi. Isti je slučaj i s frazomom *past/opasti/skočiti vragu z/s/iz torbe*.

Egzotizam *beg* sa svojom inačicom *bek* potvrđen je u frazemu sa značenjem 'živjeti dobro, u obilju' u oba narječja. Uz navedeno primarno značenje, dobiva i sekundarno 'živjeti ovisеći o drugima'. I turcizam *budala* ovjeren je u govorima oba narječja (*praviti se budala* u značenu 'glumiti nerazumijevanje'). Isto je tako u oba narječja potvrđen frazem s turcizmom *badava/badave/badaf*. Frazem *za badava* u značenju 'besplatno, ali i uzaludno' nije potvrđen u novoštokavskim ikavskim govorima, dok je u slavonskima rijedak. Razlog tome je što je u štokavskim govorima prevladao leksem istog značenja *džabe* ili *za džabe* kojeg nema u kajkavskim govorima.

Frazem *biti dobro baždaren* u značenju 'popiti veću količinu alkohola bez vidljivih posljedica' s turcizmom *baždaren/baždarjen* zabilježen je u govorima oba narječja. Turcizam *kalup* u štokavskim je i kajkavskim govorima potvrđen u frazemu *na isti kalup* s potpuno neizmjenjenom strukturom i značenjem.

Od svih se navedenih turcizama izdvajaju *džigerica/džigerice* i *bunar/bunarić* koji su ovjereni u frazemima oba narječja, ali s malim brojem pojava i ni jednom podudarnom

frazemskom strukturom, što znači da im je zajednički leksem, ali ne i frazem u kojem se taj leksem ostvaruje.

Iako postoje manja odstupanja, turcizmi su u govorima oba narječja najčešće dio istoga frazema, uz određene fonološke i morfološke alternacije koje ovise o jezičnim značajkama pojedinoga govora. Stoga se može zaključiti da su svi preuzeti iz istoga „jezika davaoca“ ili „jezika posrednika“, a to je ovdje štokavsko narječje.

Glavnina je turcizama ovjerena samo u frazemima dvaju narječja i gotovo je uvijek jedno od njih štokavsko. Vjerujem da postoje povijesni razlozi za to.

Turcizmi koji su ovjereni samo u kajkavskom i štokavskom narječju su: *aga*, *barut*, *čekić*, *duća/dućan*, *don*, *šećer/šečer*, *šega*.

AGA

Štokavski govori

živit ka aga = živjeti dobro, u obilju

ponašat se ka aga = šefovati svima

izvalit se ko aga = komotno se ispružiti

Kajkavski govori

pijan kak aga = jako pijan

živet kak aga = živjeti dobro, u obilju

BARUT

Štokavski govori

suv ka barut = potpuno suh

Kajkavski govori

suh kak barut = potpuno suh

ČEKIĆ/ČEKIČ

Štokavski govori

nov ka ispod čekića = potpuno nov

udrit čekićon u glavu = doživjeti što neugodno; samo je još to potrebno

Kajkavski govori

ново spod čekiča = potpuno novo

DUĆAN / DUČAN

Štokavski govori

imat dućan otvoren = imati otvoren patent na hlačama

Kajkavski govori

dućan ti je otprti = zatvarač na hlačama ti nije zakopčan

ĐON

Štokavski govori

boli don koga (za koga / što) = ne zanima koga, nije koga briga za koga / što

don obraz = bezobrazan je tko

imat obraz ko don = biti debelokožac

Kajkavski govori

boli don koga (za koga / što) = ne zanima koga, nije koga briga za koga / što, svejedno je komu

ŠEĆER / ŠEČER

Štokavski govori

sladak ko šećer = jako sladak

Kajkavski govori

neje od šećera ko = ništa se neće dogoditi komu, nije tko toliko osjetljiv

sladek kak šećer = jako drag, zgodan (o djetetu)

ŠEGA

Štokavski govori

terat šegu s kime = izrugivati se s kime

Kajkavski govori

terat svoju šegu = postupati po svom

Svi kajkavski frazemi, osim frazema *dućan ti je otprti*, ovjereni su u križevačko – podravskim govorima kao području dodira štokavskoga i kajkavskoga narječja. U zapadnijim varaždinskim i međimurskim govorima frazemi s turcizmom kao sastavnicom mnogo su rjeđi ili ih nema, što ide u prilog tezi o kontaktnim zonama.

8. ZAKLJUČAK

Cilj ovog rada bio je da se prikaže povijesna pozadina dolaska Osmanlija na područje današnje Republike Hrvatske te koji su turcizmi i orijentalizmi postali sastavni dio naših izražajnih sredstava i kao takvi potpuno se uklopili u strukturu našega jezika.

Osnovni cilj je prikaz turcizama u živom govoru Hrvata. Rječnik u ovom radu se sastoji od 92 orijentalne riječi kojima se svakodnevno služimo. Uz navedenu riječ navedeno je i značenje tih riječi općenito, kao i primjer korištenja te riječi. Može se zaključiti da je značenje nekih riječi različito od značenja koje je navedeno u nekim rječnicima, a i to da su se mnoge riječi prilagodile duhu i gramatici našega jezika.

Na samom kraju rada pisala sam o frazemima u štokavskom i kajkavskom govoru u kojima ima turcizama i kako se ti frazemi koriste. Ovo je područje vrlo bogato frazemima i može se zaključiti da se čak u svakom naselju koristi isti frazem, ali na drugačiji način, s drugačijim izgovorom, a nekih frazema u nekim područjima čak i nema, bez obzira na to što je to isto govorno područje.

Mislim kako je ovim radom prikazan velik broj turcizama i frazema u kojima se oni koriste, no s vremenom mnogi od njih polako nestaju iz govora jer je danas sve veći utjecaj nekih drugih jezika, primjerice engleskog, čije se riječi sve više utkaju u naš. Isto tako, smatram da će mnogi turcizmi zauvijek ostati u našem jeziku, posebice oni za koje nemamo domaću zamjenu.

LITERATURA

Knjige:

1. Dragić, Marko (2006.) *Hrvatka usmena književnost Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, Matica hrvatska u Sarajevu, HKD Napredak Sarajevo
2. Škaljić, Abdulah (1966.) *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, Svjetlost

Rad u časopisu:

1. Vranić, S., Zubčić, S. (2013.) Turcizmi u frazemima hrvatskih govora, *Filologija*, 60 (103 – 140)

Mrežne stranice

1. ACADEMIA,
https://www.academia.edu/3749487/POVIJEST_HRVATSKE_OD_15._DO_18._STOLJE%C4%86A_-_13053124-Ive-Mazuran (11.5.2016.)
2. IMPERO DIGITALNE KNJIGE.COM, <http://www.digitalne-knjige.com/agm.php> (8.6.2016.)
3. Matica Hrvatska,
<http://www.matica.hr/vijenac/173/Odo%C5%A1e%20Turci,%20osta%C5%A1e%20turcizmi/> (1.6.2016.)